

Az udvariasság és (in)direktség viszonya az egyet nem értés kifejezésében

Koczogh Helga
Debreceni Egyetem

Bár a magyar szakirodalomban az udvariasság- és udvartatlanságtudomány, ezen belül is a beszédcselekvések (pl. bók, kérés, bocsánatkérés) vizsgálata népszerű kutatási terület, az egyet nem értés jelenségére irányuló kutatások száma elenyészőnek mondható. Kutatási hiány mutatkozik a nyelvi udvariasság/udvartatlanság fogalmának tisztázására való törekvésben is. Az udvariasságtudomány különböző hullámai más-más szemszögből (beszélői és/vagy hallgatói szándék, illetve megfigyelők értékelése) vizsgálják a fogalmat. A nyelvi udvariassággal foglalkozó szakirodalom eltérően viszonyul az indirektség és udvariasság viszonyához is. A korai udvariasságtudományok (pl. Leech, 1983) pozitív korrelációt feltételeznek az indirektség és az udvariasság között. Az udvariasságtudomány későbbi hullámai (pl. Culpeper, 2011) azonban felhívják a figyelmet a kulturális normák és a kontextus szerepére. Míg az angol nyelvben például a konvencionálisan indirekt formák számítanak a legudvariasabbnak, a lengyelek és az oroszok a nagymértékű indirektséget időpocsékolásnak tartják és a direktséget részesítik előnyben (Ogiermann, 2009). A kontextus jelentőségére mutat rá Shum–Lee (2012) tanulmánya, mely szerint a kínai online fórumokon a nyílt, mitgálás nélküli egyet nem értés a leggyakoribb véleménynyilvánítási forma annak ellenére, hogy a kínai kultúrában az indirektség preferált.

Empirikus kutatásomban az alábbi kérdésekre keresem a választ: (1) Hogyan értelmezik a nyelvi udvariasság/udvartatlanság fogalmát a magyar nyelvhasználók, azaz miként határozható meg az „elsődleges udvariasság/udvartatlanság”? (2) Hogyan befolyásolja az egyet nem értés kifejezésének (in)direktsége az adott megnyilatkozás megítélését az udvariasság szempontjából?

Kutatásomat kérdőívek segítségével végeztem 80 egyetemi hallgató megkérdezésével. Az udvariasság/udvartatlanság fogalomértelmezését egy szabad, majd egy kötött asszociációs feladattal végeztem. A második kutatási kérdésre a választ szintén kérdőívekkel kerestem úgy, hogy az adatközlőknek adott megnyilvánulásokat kellett minősíteni udvariasság szempontjából egy skálán, miután meghallgatták azokat.

Az előzetes eredmények rávilágítanak arra, hogy az adatközlők az *udvarias* legjobb szinonimájának a *tisztelettudó*, *illedelmes* és *tapintatos*, míg az udvartatlan szinonimájának a *tiszteletlen*, *trágár* és *tapintatlan* szavakat tartják. Összességében elmondható, hogy a direkt stratégiákkal kifejezett egyet nem értést udvartatlanabbnak tekintik, mint az indirekt egyet nem értési formákat, bár az egyes stratégiák szintjén érdekes különbségek mutatkoznak meg.

Hivatkozások:

- Culpeper, J., 2011. *Impoliteness: Using Language to Cause Offence*. CUP, Cambridge.
- Leech, G., 1983. *Principle of Pragmatics*. Longman, New York.
- Ogiermann, E., 2009. Politeness and in-directness across cultures: A comparison of English, German, Polish and Russian requests. *Journal of Politeness Research* 5:189–216.
- Shum, W., Lee, C., 2014. (Im)politeness and disagreement in two Hong Kong Internet discussion forums. *Journal of Pragmatics* 50:52–83.